

4. *Участь громадян та міжсекторальні партнерства.* Створити мережі залучення громадян, компаній, НУО та науковців для спільного розроблення політик. Впровадити прозорі канали зворотного зв'язку та регулярні громадські обговорення з використанням цифрових платформ та офлайн форматів. Розвивати незалежні експертні ради та механізми незалежного аудиту впроваджених ініціатив.

5. *Розвиток людського капіталу та науково-економічної бази.* Інвестиції в освіту та професійний розвиток держслужбовців у сфері даних, аналітики та управління ризиками. Підтримка досліджень з інституційного розвитку та економіки знань через гранти, спільні програми з університетами та міжнародними партнерами. Розвиток екосистеми стартапів та інновацій у публічному секторі.

Практичні кроки для реалізації:

1. *Діагностика та карта інституційного ландшафту:* оцінити поточні інституції урядування, їхні слабкі місця під час війни та післявоєнного періоду; визначити пріоритетні напрямки модернізації та відповідні ризики.

2. *Розробка інтегрованого плейбуку (набору документів) інновацій:* створити пакет документів – принципи інституційного розвитку, критерії для “креативного руйнування”, план впровадження, графік, відповідальні особи; включити механізми управління змінами та комунікаційний план з акцентом на прозорість та довіру.

3. *Запровадження моніторингу та оцінки впливу:* впровадити панелі даних із ключовими індикаторами – прозорість, оперативність, якість послуг, довіра громадян, економічні ефекти; влаштувати регулярні огляди прогресу та корекцію заходів.

4. *Впровадження швидкого реагування на кризи:* визначити чіткі повноваження та маршрути ухвалення рішень у кризових ситуаціях; розробити протоколи проти корупції та забезпечення незалежних перевірок.

5. *Розвиток партнерств:* залучити університети, міжнародні фінансові інститути, аналітичні центри та громадянське суспільство для обміну досвідом та експертизою; створити спільні майданчики для тестування нових інструментів управління та політик.

Очікувані результати:

Підвищена прозорість та підзвітність урядових процесів. Швидке впровадження інновацій, які мінімізують вартість та підвищують якість публічних послуг. Зміцнення довіри громадян до державних інститутів у воєнний та повоєнний періоди. Стале зростання та конкурентоспроможність економіки через більш дієві інституційні рамки та креативне руйнування за принципами Агіона–Ховіта.

Можливі ризики та керування ризиками:

Ризик зосередження влади та зловживання: впровадження чітких механізмів аудиту та публічних звітів. *Ризик політизації інновацій:* залучення незалежних експертів, міжнародних партнерів та громадських структур. *Ризик узгодженості між воєнним та повоєнним виміром:* створення координаційних центрів з участю всіх заінтересованих сторін, включно з представництвом регіонів та громад.

Коваль С.Б.

Національний університет «Києво- Могилянська академія»,
аспірант кафедри економічної теорії

РОЗВИТОК НАЯВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Інноваційна політика відіграє ключову роль у модернізації економіки та забезпеченні довгострокового зростання, особливо для України, де інноваційна діяльність стає важливим аспектом обороноздатності і національної безпеки. У глобальному вимірі інновації визначають темпи зростання економіки та здатність держав адаптуватися до технологічних змін. Для України ця тема особливо актуальна з огляду на необхідність постіндустріального

розвитку та інтеграції в світовий інноваційний простір, однак частка видатків на науку та дослідження у ВВП України залишається низьким, зберігаючи тенденцію до зниження. Нині, за даними Держстату, цей показник становить лише близько 0,33%. Водночас національна інноваційна система стикається з численними викликами. За останні роки спостерігається уповільнення інноваційних процесів і навіть погіршення позицій України у глобальних рейтингах: так, у Глобальному інноваційному індексі Україна опустилася з 45-го місця у 2020 р. до 55-го у 2023 р. та 60-го у 2024 р. Це свідчить про збереження хронічних проблем: низький рівень фінансування науки й досліджень (частка витрат на НДДКР стабільно менша від середньоєвропейських показників), фрагментарність та неузгодженість державної підтримки, а також нестача ефективних інструментів стимулювання інноваційної діяльності. До 2020-х років в Україні практично були відсутні сучасні механізми державного фінансування інновацій – тільки в короткий період незалежності уряд мав в розпорядженні податкові і фінансові стимули. Законодавча база довгий час не оновлювалася і створювала бюрократичні перепони (наприклад, обов’язкова державна експертиза та реєстрація інноваційних проєктів і наукових парків, що ускладнювало інноваційні процеси). Значним викликом також стала війна, яка спричинила значні руйнування наукової інфраструктури, вимушену релокацію бізнесів та відтік кваліфікованих кадрів – так, за оцінками тільки за 2022 р. близько 10% українських науковців були вимушені виїхати за кордон (Bezvershenko, Ganguli, Talavera, Gorodnichenko 2025), що створює ризики довгострокового «відпливу мізків». Тим не менш, Україна зберігає значний потенціал у вигляді висококваліфікованого людського капіталу та міцної освітньої бази, які за належних умов можуть стати рушієм інноваційного прориву. Також зростає потенціал промисловості і високотехнологічного бізнесу, який обслуговує сферу військового-промислового комплексу. В цьому контексті постає питання функціонування ефективної інноваційної політики, орієнтованої як на національні пріоритети, так і на європейські та глобальні тенденції.

Для подолання окреслених викликів уряд має осучаснити і критично переосмислити підходи до інноваційної політики та інструментів її реалізації. З 2019-2020 років було зроблено низку кроків у цьому напрямі. Зокрема, в межах вступу в ЄС, розпочато гармонізацію з європейськими підходами. Це включає орієнтацію на підтримку інноваційного розвитку регіонів через впровадження стратегій смарт-спеціалізації та інтеграцію до Європейського дослідницького простору. На загальнодержавному рівні формуються нові стратегічні документи. На початку 2025 р. уряд ухвалив Стратегію цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року (стратегія WINWIN 2030). Цей документ окреслює стратегічні цілі та напрями державної політики у сфері інновацій, акцентуючи на відкритті ринків для нових технологій, розбудові сучасної інноваційної інфраструктури, дерегуляції, доступі до фінансування, розвитку людського капіталу. Паралельно оновлюється і формується нова нормативно-правова база. Так, у 2025 р. Кабінетом Міністрів підготовлено проєкт Закону України “Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності” (№13715 від 29.08.2025), що закладає комплексне оновлення інноваційної політики. Цей законопроект вводить нові інструменти підтримки: інноваційні гранти, ваучери, пільгове кредитування для технологічного бізнесу, механізми державно-приватного партнерства, фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт тощо. Важливо, що документ також передбачає ліквідацію бюрократичних бар’єрів (скасування обов’язкової державної експертизи та реєстрації інноваційних проєктів) та чіткий розподіл повноважень між ключовими відомствами у реалізації інноваційної політики. Таким чином, держава на закладає логіку активного залучення приватного сектора та наукової спільноти до інноваційного розвитку. Крім цього в межах стратегії уряд готує оновлення законодавства щодо діяльності наукових парків, що має спростити їх діяльність і реєстрацію для закладів вищої освіти і наукових установ.

Загалом, інструменти підтримки науковці пропонують класифікувати за їх функціональним призначенням: фінансові (гранти, кредити, венчурне інвестування тощо), нормативно-правові (закони, регуляції, стандарти), організаційні/інфраструктурні (створення кластерів, парків), кадрові (підготовка і залучення фахівців), інструменти

соціальної взаємодії (партнерства). Інші дослідники пропонують розрізнити інструменти за рівнями впливу – макрорівень (державна політика) проти мікрорівня (окремі підприємства). Комплексне використання різних типів інструментів дозволяє надати інноваційній політиці системності та цілісності, а також посилити зусилля окремих учасників у формуванні єдиної ефективної інноваційної екосистеми. Враховуючи аналіз ситуації, можна систематизувати доступні інструменти інноваційної політики України за рівнями та суб'єктами впливу державними, регіональними, приватними та міжнародними – з метою створення збалансованої багаторівневої системи підтримки інновацій.

Державні інструменти включають, перш за все, нормативно-правову базу та національні програми. Законодавчо ще у 2012 році було затверджено Стратегію інноваційного розвитку України, діє Закон “Про інноваційну діяльність” та суміжні закони (“Про наукову і науково-технічну діяльність” тощо). На практиці ключовими механізмами стали бюджетні програми підтримки науки та інновацій. З 2019 року запрацював новий Національний фонд досліджень (НФД), що на конкурсній основі фінансує наукові проекти, проте з обмеженим фінансуванням. Окремо для підтримки технологічних стартапів у 2018–2019 рр. уряд створив Український фонд стартапів на базі Фонду розвитку інновацій – державний фонд, який надає гранти на початкових стадіях. За перші роки діяльності USF профінансував сотні стартапів і став важливим драйвером екосистеми (TechUkraine, 2022). 2021 році запроваджено спеціальний правовий режим Дія.City – своєрідну податково-правову платформу для технологічних компаній, що передбачає зниження податкового навантаження і гнучкі умови найму для резидентів. Це можна розглядати як регуляторний інструмент інноваційної політики, спрямований на розвиток ІТ-сектору. Також уряд в 2025 році створив аналогічний правовий режим для сектору оборонної промисловості та технологій (Defence.City), який також передбачає аналогічні інструменти підтримки для учасників, а також спеціальні умови імпорту та експорту.

Регіональні інструменти інноваційної політики в Україні лише формуються. Деякі області та міста почали формувати інноваційні стратегії, часто базуючись на підході смарт-спеціалізації, який активно просувається ЄС. За підтримки спільних проектів з Євросоюзом до 2021 року кілька пілотних регіонів здійснили аналіз своїх інноваційних екосистем та визначили пріоритетні сфери спеціалізації. Це заклало основу для регіональних програм підтримки інновацій, орієнтованих на сильні сторони конкретного регіону – наприклад, розвиток ІТ-кластерів у Львові та Харкові, авіакосмічного кластера у Дніпрі тощо. У кількох великих містах (Київ, Львів) діють муніципальні інноваційні центри та бізнес-інкубатори, створені за ініціативи місцевої влади у партнерстві з університетами або ІТ-спільнотою (InnoPolicy). Однак масштаб фінансування на місцевому рівні обмежений, а взаємодія регіональних програм із загальнонаціональною політикою потребує узгодження. В цілому, регіони України поки що залежать від центральних інструментів та міжнародної технічної допомоги у сфері інновацій. Також проблемою є відсутність достатньої компетентності в місцевих органах влади на формування відповідальної стратегії, що теж знижує ефективність інструментів підтримки.

Приватні та громадські ініціативи доповнюють державну політику, формуючи інститути підтримки інновацій на низовому рівні. А з початком війни вплив приватної підтримки сильно зріс. Зокрема, в ІТ секторі за останні роки сформувались продуктові стартапи, які пізніше перетворилися на глобальні компанії (Grammarly, GitLab, People.ai, Ajax Systems та інші). Цей процес стимулював появу низки комерційних акселераторів та венчурних фондів. До 2021 року в країні діяло понад 50 активних венчурних інвесторів, було запущено декілька стартап-акселераторів (наприклад, 1991 Open Data Incubator, Radar Tech тощо), а також галузеві кластери (Lviv IT Cluster, Kharkiv IT Cluster та ін.). Обсяг венчурних інвестицій в українські стартапи показував зростання за останні роки: у 2021 році він перевищив \$830 млн (на 45% більше, ніж в 2020 році) (TechUkraine, 2022), що стало історичним максимумом. Цей успіх пояснюється іноземним капіталом та появою стартапів з оцінкою понад \$1 млрд. Війна 2022 року, однак, різко скоротила інвестиційну активність – у 2022 обсяги венчурного фінансування впали на ~74% порівняно з 2021-м. Попри це,

українська стартап-екосистема виявила стійкість: багато команд релокувалися за кордон або перейшли на віддалену роботу, зберігши бізнес. На початок 2023–2024 років спостерігається поживалення: згідно з галузевими оглядами, українські стартапи в 2024 році залучили понад \$300 млн інвестицій, а оцінка всього екосистемного обсягу становить \$20–25 млрд (Sysoyev, Sychikova, Torchylo, 2023).

На рівні *міжнародних програм* Україна за останні роки суттєво розширила свою участь у європейському дослідницько-інноваційному просторі. Ще у 2015 році Україна доєдналася з рамковою програмою ЄС «Горизонт 2020», а в 2022 році підписала угоду про асоціацію за новою програмою Horizon Europe (2021–2027 роках). Це дозволяє українським науковцям і підприємствам повноцінно брати участь у конкурсах на грантове фінансування ЄС нарівні з країнами-членами. Більше того, на 2021–2022 роки Україні було надано фінансовий внесок до програми за кошт ЄС, тобто участь для установ фактично безкоштовна. За даними Єврокомісії, станом на 2024 року українські організації вже отримали €50 млн грантового фінансування у 172 проектах. Для порівняння, за весь період участі в попередній програмі Україна залучила €49 млн у 233 проектах (European Commission) – демонструючи значний приріст інтенсивності. Крім програми «Горизонт Європа», українські компанії та організації долучаються до ініціатив EUREKA і EU4Innovation, програм Erasmus+, а також до мереж Європейського інституту інновацій та технологій (EIT) – у 2023 році в Києві відкрито офіс Horizon Europe та хаб EIT для підтримки інтеграції України до Європейського дослідницького простору (Guerini, 2024). Отже, міжнародні програми нині стали невід’ємною складовою інноваційної політики України, забезпечуючи доступ до фінансування, знань і партнерських мереж.

Виходячи з викладеного аналізу, пропонується покращити інструменти інноваційної політики України за чотирма рівнями – державним, регіональним, приватним та міжнародним – з акцентом на їх взаємодоповнюваність. Державний рівень має бути спрямований на створення стабільних фінансових, нормативних та інституційних умов. Уряд має збільшити фінансування науки з 0,33% до щонайменше 1% ВВП, розширення грантових програм через Національний фонд досліджень і Фонд розвитку інновацій, запровадження податкових кредитів на наукову і технологічну діяльність. Також уряд має прискорити оновлення законодавства щодо інноваційної діяльності і створення аналітичного центру моніторингу ефективності політики. На регіональному рівні децентралізація має бути центром інноваційної політики, що дозволить враховувати особливості кожного регіону. Центральний уряд має бути більш залученим в питанні оновлення регіональних стратегій смарт-спеціалізації за європейською методологією. Також варто стимулювати створення місцевих фондів підтримки стартапів і лабораторій, а місцева влада може виступати замовником інноваційних рішень, що поєднує державний попит і бізнес-потенціал регіону. На приватному рівні варто розглянути підтримку діяльності венчурного капіталу через венчурні ваучери та програми співінвестування, а також розглянути питання спрощення регулювання капіталів. На міжнародному рівні інтеграція до європейського наукового та інноваційного простору має стратегічне значення. Уряд має і далі розвивати участь у програмах Horizon Europe, EIC, Digital Europe. Також Україні варто розглянути формування мережі для участі української діаспори й іноземних експертів в проектах в країні віддалено.

Для України систематизація інструментів інноваційної політики означає перехід від точкових і розрізнених заходів до єдиної комплексної політики, що охоплює всі рівні – від держави до регіонів і приватного сектора – та максимально використовує міжнародні можливості. Лише за такої умови інновації стануть рушієм економічного зростання

Список використаних джерел:

1 Bezvershenko, Y., Ganguli, I., Talavera, O., & Gorodnichenko, Y. (2025). Innovation for economic resilience: Strengthening Ukraine’s human capital and science sector. VoxEU CEPR.

2 CountryEconomy. (2025). Ukraine – Global Innovation Index. Country Economy.

- 3 European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. (n.d.). Ukraine – Research and innovation: Association to Horizon Europe. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/europe-world/international-cooperation/association-horizon-europe/ukraine_en
- 4 Guerini, R. (2024, August 6). Ukraine participation in Horizon Europe rising amidst war, data shows. Science|Business.
- 5 InnoPolicy. About project – Smart specialisation in Ukraine. <https://en.innopolicy.info/about-project>
- 6 Кабінет Міністрів України. (2024, 31 грудня). Розпорядження № 1351-р “Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках”.
- 7 Кабінет Міністрів України. (2025, 29 серпня). Проект Закону України “Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності” (реєстр. № 13715).
- 8 Sysoyev, Y., Sychikova, Y., & Torchylo, T. (2023). DealBook of Ukraine: 2023 edition. AVentures Capital. <https://www.slideshare.net/slideshow/dealbook-of-ukraine-2023-edition/257955184>
- 9 TechUkraine. (2022, April 25). Key insights of 2021–22 in VC & PE deal book of Ukraine by AVentures Capital. TechUkraine. <https://techukraine.org/2022/04/25/key-insights-of-2021-in-vcpe-deal-book-of-ukraine-by-aventures-capital/>
- 10 WIPO – World Intellectual Property Organization. (2023). Global Innovation Index 2023: Rankings at a Glance
- 11 Державна служба статистики України. (2024). Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП, % (показник 9.5.1). Цілі сталого розвитку. <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/9-5-1>

Кравченко А. С.

Національний університет «Кеєво-Могилянська академія»,
студентка МП-2 «Економіка»

ПРОЗОРІСТЬ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ, МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКИ

У сфері державних фінансів прозорість боргової політики виступає ключовим чинником довіри до держави, оскільки забезпечує вимірюваність таких нематеріальних аспектів, як передбачуваність, репутація та відповідальність у прийнятті фінансових рішень.

Прозорість у політиці щодо боргу сьогодні є фактором довіри до держави як актора фінансових відносин. В умовах дедалі більш інтегрованої світової економіки, де зростають обсяги державних зобов'язань і взаємозалежність фінансових ринків, відкритий підхід до управління боргом став ознакою не лише обачності, але й політичної зрілості урядів.

Після 2022 року питання прозорості боргових операцій стало міжнародним, оскільки країни, які отримують значну безповоротну допомогу (Україна серед них), зобов'язані довести, що ресурси були витрачені зовнішньо з максимальною ефективністю.

В українському контексті прозора політика щодо боргу є передумовою не лише для економічної стабільності, але й для здобуття довіри від кредиторів, інвесторів і громадянського суспільства, що безпосередньо трансформується у стійкість фінансової системи та швидке відновлення після війни.

У 21-му столітті державний борг вже не є лише інструментом фіскального маневру. Це показник інституційної спроможності держави діяти як розпорядник ресурсів відповідно до юридичної і моральної відповідальності перед суспільством і інвесторами [1; 2].

Для України в умовах воєнного стану та масштабного державного запозичення прозорість боргової політики є не лише технічною вимогою кредиторів, а й важливим елементом збереження економічного суверенітету. Відсутність інтегрованої системи обміну